

Praca w opiece domowej I: Ludzie i ich sytuacja zawodowa

Ponad 4 miliony osób wymagających opieki w Niemczech znajduje się pod opieką w domu. Jedną z grup zawodowych, która od lat wnosi istotny wkład w umożliwienie takiego stanu rzeczy, a której jak dotąd poświęcano niewiele uwagi w kontekście opieki ambulatoryjnej, jest szacowana na 300.000-600.000 liczba osób zatrudnionych w opiece domowej. Na podstawie wyników ankiety internetowej przeprowadzonej wśród 429 osób z Polski, Bułgarii, Chorwacji i Rumunii pracujących w opiece domowej w Niemczech, opisane zostały cechy społeczno-demograficzne oraz związane z zatrudnieniem tej grupy.

Jak dotąd niewidoczna grupa

Opiekunkami oraz opiekunami pracującymi w opiece domowej są często osoby z zagranicy, zapewniające wsparcie i opiekę osobom wymagającym opieki w prywatnych gospodarstwach domowych, otrzymując w zamian wynagrodzenie. Dotychczas brakuje w Niemczech zarówno skutecznych ram prawnych dla pracy w opiece domowej w prywatnych gospodarstwach domowych, jak również danych na temat warunków pracy (1). Czteroczęściowa seria w bauer: Fakty dostarcza dane dotyczące: sytuacji zawodowej (przedstawione poniżej), oraz związanych z pracą w tej branży wymagań i zasobów, jak również zdrowia osób zatrudnionych w opiece domowej.

Kluczowe dane dotyczące badania

Przedstawiane tutaj wyniki pochodzą z badania „Określenie sytuacji zawodowej i zdrowotnej osób zatrudnionych w opiece domowej w Niemczech”. Zostało ono zainicjowane przez Federalny Instytut Bezpieczeństwa i Medycyny Pracy w 2023 r. i wspierane przez Minor – Stowarzyszenie Naukowe. Pozyskanie 429 ankietowanych osób zatrudnionych w opiece domowej nastąpiło za pośrednictwem mediów społecznościowych.

Analizy częstotliwości dostarczają informacji na temat cech społeczno-demograficznych i związanych z zatrudnieniem badanej grupy. Tam, gdzie dostępne są odpowiednie informacje, dane podane przez osoby zatrudnione w opiece domowej porównano z odpowiednimi grupami referencyjnymi.

Cechy społeczno-demograficzne

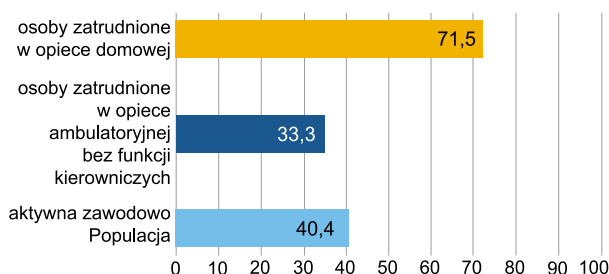
Wiek ankietowanych waha się od 21 do 75 lat, a średnia wieku wynosi 55 lat. Zdecydowaną większość stanowią kobiety (93 %). Prawie 50 procent ankietowanych osób zatrudnionych w opiece domowej posiada obywatelstwo polskie, 30 procent obywatelstwo bułgarskie, zaś 13 procent chorwackie, a 4 procent rumuńskie. Pozostałe ankietowane osoby mają inne obywatelstwo. 61 procent respondentów zadeklarowało zawód wyuczony, z czego dla 16 procent jest to zawód w sektorze opieki zdrowotnej. Spośród osób bez wyuczonego zawodu, 40 procent przed rozpoczęciem pracy w opiece domowej uczestniczyło w kursie opieki lub podobnym.

Sytuacja zawodowa: podstawa umowna i charakterystyka czasu pracy

Ankietowani są zatrudnieni w opiece domowej w Niemczech średnio (mediana) od sześciu lat (minimum: mniej niż jeden miesiąc, maksimum: 35 lat), zaś na obecnym stanowisku, w momencie badania średnio od ośmiu miesięcy (minimum: mniej niż jeden miesiąc, maksimum: 19 lat).

Większość osób zatrudnionych w opiece domowej pracuje jako zleceniobiorcy (43 %), 39 procent to pracownicy, a 11 procent to osoby samozatrudnione. Pozostali respondenci podali inną pozycję zawodową lub jej brak (8 %). Połowa osób zatrudnionych w opiece domowej dysponuje pisemną umową. Blisko trzy czwarte z nich zawarło ją z agencją pośrednictwa pracy, a połowa zawartych umów została zawarta na czas określony. 17 procent osób zatrudnionych w opiece domowej posiadających umowę nie otrzymało jej przed rozpoczęciem pracy. W przypadku prawie jednej trzeciej umów brak w ich treści regulacji dotyczących ilości godzin pracy w tygodniu.

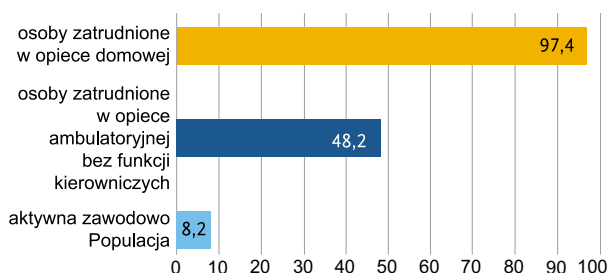
Na pytanie o regularną liczbę dni roboczych w tygodniu 77 procent stwierdziło, że jest to siedem dni, 19 procent – sześć dni, a 4 procent – pięć dni. Wykres 1 pokazuje średni tygodniowy czas pracy osób zatrudnionych w opiece domowej w porównaniu z osobami pracującymi w opiece ambulatoryjnej i ogółem aktywnej zawodowo populacji. W przypadku osób pracujących w opiece domowej wynosi on około 72 godzin tygodniowo i jest znacznie wyższy niż w grupach porównawczych.

Wykres 1 Godziny pracy tygodniowo w porównaniu grupowym, dane w procentach (osoby zatrudnione w opiece domowej N = 372, osoby zatrudnione w opiece ambulatoryjnej bez funkcji kierowniczych N = 493¹, aktywna zawodowo populacja N = 42 miliony²)

Większość osób zatrudnionych w opiece domowej pracuje również wieczorami (88 %), przy czym od 63 procent ankietowanych oczekiwane jest w ramach tej opieki również wstawanie w nocy.

Niemal wszystkie osoby zatrudnione w opiece domowej pracują w weekendy (97 %). Odsetek ten jest znacznie niższy w przypadku pracowników innych zawodów, ale także w przypadku osób zatrudnionych w opiece ambulatoryjnej (wykres 2).

Wykres 2 Stała lub regularna praca w weekendy w porównaniu grupowym, dane procentowe (osoby zatrudnione w opiece domowej N = 418, opiekunowie ambulatoryjni bez funkcji kierowniczych N = 519, aktywna zawodowo populacja N = 42 miliony²)

Ponieważ wśród ankietowanych osób zatrudnionych w opiece domowej na ogół brakuje ustalonych regulacji dotyczących tygodniowego czasu pracy, informacje odnośnie zakresu nadgodzin lub pracy nadliczbowej można analizować jedynie w ograniczonym zakresie. Należy zauważyć, że trzy czwarte osób zatrudnionych w opiece domowej z zawartą umową i aż 90 procent osób bez umowy zgłasza, że ich nadgodziny nie są rekompensowane ani finansowo, ani poprzez czas wolny. W przypadku ogółu aktywnej zawodowo populacji w Niemczech dotyczy to zaledwie 12 procent³.

¹ Dane z F2521 (www.baua.de)

² www.destatis.de

³ Raport dot. czasu pracy 2021

Osoby zatrudnione w opiece domowej zostały również zapytane o dni urlopu. Zgodnie udzielonymi odpowiedziami, dysponują one średnio (mediana) 28 dniami urlopu rocznie. Należy jednak krytycznie tutaj zakwestionować, czy jest to faktycznie urlop wypoczynkowy zgodnie z federalną ustawą urlopową, czy też nieodpłatne dni wolne od pracy, wykorzystywane przez osoby zatrudnione w opiece domowej na to, aby w międzyczasie pojechać do kraju rodzinnego.

Wnioski

Stosowna i dostosowana do wieku organizacja pracy: Uderzający jest wysoki średni wiek osób pracujących w opiece domowej wynoszący 55 lat (w przypadku osób pracujących w innych zawodach wynosił on w 2022 r. 43 lata⁴). Kwestie organizacji pracy stosownie i w dostosowaniu do wieku (2) mają zatem szczególne znaczenie dla tej grupy.

Pisemne umowy o pracę: Jedynie połowa ankietowanych osób zatrudnionych w opiece domowej ma pisemną umowę, przy czym są to różne formy umów (umowy o pracę, umowy zlecenie itp.). Zaledwie u dwóch trzecich respondentów treść umowy zawiera regulację dot. czasu pracy. Chociaż niemieckie prawo pracy nie przewiduje konieczności zawarcia pisemnej umowy o pracę, należy założyć, że osobom pracującym w opiece domowej bez umowy o pracę sporządzonej na piśmie, znacznie trudniej jest dochodzić praw przysługujących im w ramach stosunku pracy. Bariery językowe mogą to jeszcze bardziej utrudnić. Jednym z możliwości zaradzenia tej sytuacji byłoby uściślenie na drodze prawnej, iż opieka domowa może być świadczona wyłącznie w ramach stosunku pracy. Agencje pośrednictwa pracy musiałyby wówczas zawierać umowy o pracę z osobami pracującymi w opiece domowej.

Zgodny z prawem czas pracy: Szczególnie rzucającymi się w oczy są bardzo długie godziny pracy – tygodniowo (często 7 dni), ale także dziennie (ponad 10 godzin) – w czasie, gdy w Niemczech coraz częściej dyskutuje się o 4-dniowym tygodniu pracy. Należałoby zadać zasadnicze pytanie, w jakim stopniu określone w ustawie o czasie pracy (ArbZG) wymogi odnośnie czasu pracy (maksymalny jego dzienny wymiar, okresy odpoczynku, ewidencja godzin pracy itp.) są również zagwarantowane osobom zatrudnionym w opiece domowej. Można domniemywać, że ta grupa zawodowa, będąca całościowo mniej widoczną dla inspekcji pracy i dla instytucji odpowiedzialnych za egzekwowanie przepisów dotyczących czasu pracy, pracuje w rzeczywistości całkowicie oderwanej od obowiązujących standardów czasu pracy. Istnieje pilna potrzeba zbadania i podjęcia działań w celu ochrony osób zatrudnionych w opiece domowej (3). Jednym z rozwiązań jest egzekwowanie godzin pracy zgodnych z prawem. Zgodnie z ArbZG tygodniowy czas pracy nie może przekraczać 48 godzin. Może on zostać przedłużony do 60 godzin tylko wtedy, gdy w ciągu czterech miesięcy kalendarzowych zostanie utrzymana średnia wynosząca maksymalnie 48 godzin tygodniowo.

⁴ www.destatis.de (Mikrozensus 2022)

Dodatkowe informacje

1. Adamescu, A. et al. (2022). Häusliche Betreuung in Deutschland als Schwerpunkt im Rahmen des Projektes „MB 4.0 – Gute Arbeit in Deutschland“. Zusammenfassung und Ergebnisse. Minor.
2. Mühlenbrock, I. (2017). Alterns- und altersgerechte Arbeitsgestaltung. Grundlagen und Handlungsfelder für die Praxis. 2. Auflage. Dortmund: BAuA.
3. Emunds, B. et al. (2021). Gute Arbeit für Live-In-Care. Gestaltungsoptionen für Praxis und Politik. NBI-Positionen 2021/2, Hans Böckler Stiftung.

Suggested citation

Rösler, U., Nguyen, D., Skwarek, A. Wegge, J. & Melzer, M., 2023. Work in home care: People and work situations. Dortmund, Germany: Federal Institute for Occupational Safety and Health (BAuA). baua: Facts. Polish translation. German original available: doi:10.21934/baua:fakten2023092

Version: October 2023